

<https://doi.org/10.32402/hygiene2019.69.003>

АКАДЕМІК ЄВГЕН ГНАТОВИЧ ГОНЧАРУК
(до 90-річчя від дня народження)

Гаркавий С.І.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

ACADEMICIAN YEVHEN HNATOVYCH HONCHARUK
(In commemoration of 90th Anniversary)

S.I. Harkavyi

O.O. Bohomolets National Medical University, Kyiv

Сьомого січня 2020 р. виповнилося б 90 років від дня народження академіка Євгена Гнатовича Гончарука видатного вченого-гігієніста світового рівня, який своїми науковими роботами заклав підвалини науки про гігієну ґрунту і принципи гігієнічного нормування екзогенних хімічних речовин у цьому важливішому життєвому середовищі. Народився майбутній вчений 7 січня 1930 р. в селі Великий Острожок Хмельницького району, що на Вінниччині, у багатодітній селянській сім'ї. Після закінчення у 1948 р. середньої школи №8 в м. Бердичів Житомирської області, куди родина Гончаруків переїхала на проживання після визволення України від фашистської окупації, відмінник навчання Євген Гончарук вступив на перший курс санітарно-гігієнічного факультету Київського медичного інституту (КМІ) в якому отримав фундаментальні знання з теоретичних, клінічних, гігієнічних дисциплін і після успішного закінчення навчання в 1954 р. з відзнакою та рекомендацією Вченої ради Інституту на наукову роботу в цьому ж році поступив до очної аспірантури на кафедру загальної гігієни, де під керівництвом завідувача кафедри професора П.І. Баранника достроково виконав кандидатську дисертацію «К вопросу гигиенической оценки очистки бытовых сточных вод на площадках подземного орошения (фильтрации)». На кафедрі аспірант Євген Гончарук подружився з доцентом кафедри Рафаїлом Давидовичем Габовичем, який керував на кафедрі студентським науковим гуртком, де Євген Гончарук ще студентом був активним гуртківцем кафедри. Рафаїл Давидович помітив у Євгенові Гончаруку здібного, перспективного вченого і своїми порадами всіляко намагався допомогти молодому науковцю. Згодом Євген Гнатович тепло й сердечно відзивався про Рафаїла Давидовича за його батьківське піклу-

вання й допомогу під час навчання в аспірантурі, якого він вважав своїм науковим батьком. Після дострокового закінчення аспірантури в червні 1957 р. наказом МОЗ України Євген Гнатович Гончарук разом з дружиною Галиною Олександрівною, яка теж успішно закінчила аспірантуру на кафедрі нормальної фізіології КМІ, були направлені на роботу до міста Тернополя, де на той час було відкрито медичний інститут, а в ньому кафедрі гігієни та по 1961 рік працює асистентом зазначеної кафедри, в організації та становленні якої бере активну участь. Протягом першого року (1957) виконує обов'язки завідувача цієї кафедри, оскільки лише наприкінці 1957 р. на вказану посаду була обрана професор М.В. Антонова, яку невдовзі змінив професор О. Перов. Кафедра почала укомплектовуватись кадрами, у Євгена Гнатовича зменшилось педагогічне навантаження, з'явилась можливість готуватись до захисту дисертації, яку він публічно захистив на засіданні спеціалізованої Вченої ради у Вінницькому медичному інституті ім. М.І. Пирогова 14 квітня 1961 р. З 14 вересня 1961 р. канд. мед. наук Є.Г. Гончарук, відгукнувшись на запрошення професора Р.Д. Габовича, який на той час завідував кафедрою комунальної гігієни в КМІ, обирається на посаду асистента зазначеної кафедри, продовжує успішно проводити наукові дослідження з питань профілактики розповсюдження водним шляхом кишкових бактеріальних і вірусних інфекційних хвороб і геогельмінтозів серед населення, які втілює в докторську дисертацію «Гигиеническое изучение систем местной канализации с обоснованием санитарных норм их проектирования и эксплуатации». В 1964 р. Євген Гнатович обирається доцентом кафедри, а через чотири роки – в 1968 р. блискуче захищає докторську дисертацію і в цьому ж році, наприкінці серпня, обирається на посаду завідувача кафедри комунальної гігієни, яка на той час була вакантною, оскільки його вчитель професор Р.Д. Габович очолив кафедру загальної гігієни. В 1969 р. Є.Г. Гончарук отримує вчене звання професора та за пропозицією ректора професора В.І. Мілька Вченою радою КМІ обирається деканом санітарно-гігієнічного факультету і працює на цій посаді до 1979 р., а кафедру комунальної гігієни (з 1996 р. комунальної гігієни та екології людини НМУ імені О.О. Богомольця) Євген Гнатович очолював до кінця земного життя.

Як декан санітарно-гігієнічного факультету та завідувач кафедри комунальної гігієни професор Є.Г. Гончарук, невтомно працює над удосконаленням системи управління факультетом, поліпшенням ефективності роботи його структур, досягненням студентами якісних знань та навичок майбутньої професії. Слід зазначити що це був період розквіту діяльності санітарно-гігієнічного факультету підготовки санітарних лікарів і лікарів епідеміологів і бактеріологів для практичної охорони здоров'я.

Гігієнічні кафедри забезпечували щотижневе читання лекцій студентам, проведення практичних занять упродовж 7-11 семестрів із складанням студентами курсового, а потім і державного іспиту з відповідної навчальної дисципліни: комунальної гігієни, гігієни харчування, гігієни праці, гігієни дітей та підлітків, епідеміології. Починаючи з другого курсу студенти щорічно проходили літню виробничу практику: в якості молодшого персоналу (3, 4 семестри), середнього медичного персоналу при переведенні з третього на четвертий курс (6 семестр), виробничу практику в СЕС при переведенні з четвертого на п'ятий курс (8 семестр) у червні-липні, виробничу практику при переведенні з п'ятого на шостий курс протягом липня в якості в.о. санітарного лікаря (10 семестр). З введенням первинної спеціалізації на 6 курсі обсяг навчальних годин на вивчення, зокрема навчальної дисципліни «комунальна гігієна» протягом 7, 8 і 12 семестрів збільшився до 708 годин (програма з комунальної гігієни 1976 р.), з яких 70 год. лекції, 144 год. практичні заняття та 494 год. – спеціалізація. Як і в попередні роки студенти після 8 семестру складали курсовий, а після закінчення навчання – держаний іспит з комунальної гігієни, як до речі, й з інших гігієнічних дисциплін. Випускники отримували направлення на перше робоче місце в міські та сільські СЕС різних рівнів управління, де виконували любі функціональні обов'язки, в тому числі й головного Державного санітарного лікаря району. Випускники ж факультету, які були рекомендовані вченою радою на наукову роботу, поступали в аспірантуру, поповнювали науково-педагогічний склад гігієнічних кафедр КМІ, також отримували направлення в гігієнічні НДІ.

Сам Євген Гнатович, як завідувач кафедри та декан санітарно-гігієнічного факультету, наполегливо і плідно працює також науково і невдовзі стає одним з провідних вчених гігієністів не лише України, а й широко відомим вченим в галузі профілактичної медицини Радянського Союзу та за кордоном. У 1984 р. загальними зборами АМН СРСР Є.Г. Гончарук обирається спочатку член-кореспондентом, а у 1988 р. стає дійсним членом АМН СРСР (з 1991 р. – РАМН) за спеціальністю «загальна та комунальна гігієна». В червні 1984 р. член-кор. АМН СРСР Є.Г. Гончарук призначається, а в 1989 р. обирається ректором КМІ, який в 1992 р. був реорганізований, за керівництва Євгена Гнатовича, спочатку в Український Державний медичний університет, а з 1995 р. другим в Україні, після Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, набув статусу Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. НМУ Євген Гнатович очолював близько 20 років, до липня 2003 р. (з 16 липня 2003 р. академік Є.Г. Гончарук – перший почесний ректор і завідувач кафедри комунальної гігієни та екології людини НМУ імені О.О. Богомольця. Як ректор КМІ, згодом НМУ академік Є.Г. Гончарук приділяв постійну увагу побуту, учбовому й матеріально-технічному забезпеченню кафедр і підрозділів ВУЗу, удосконаленню наукових досліджень і модифікації в педагогічній роботі, вихованню сучасної студентської молоді. Якщо на початку дев'яностих років на 60 медико-біологічних кафедрах ВУЗу навчалось 294 аспіранта й клінічних ординатори, щорічно захищалось близько 40 докторських і кандидатських дисертацій, то у дев'яностих роках почали готувати як мінімум 75 докторів і 225 кандидатів наук для заміщення вакантних педагогічних посад. Було створено 8 нових факультетів і 15 кафедр, медичний ліцей, в КМІ працює 7 спеціалізованих рад для атестації науково-педагогічних кадрів, а в 1988 р. організована спеціалізована рада з нормальної та патологічної фізіології і біохімії. Спеціалізована рада по захисту докторських і кандидатських дисертацій за спеціальністю «Гігієна» плідно працює під керівництвом Є.Г. Гончарука. Він же активно представляє Україну в якості експерта ВАК при Раді міністрів СРСР. Багато докторів і кандидатів медичних наук в Україні й на теренах бувшого Радянського Союзу пам'ятають доброзичливість і батьківську підтримку Євгена Гнатовича на тернистому шляху сходження до наукового Олімпу.

В КМІ вперше створюються студентські НДІ – проблем серцево-судинної хірургії, гігієни, епідеміології, мікробіології, координаційна рада науково-технічної творчості молоді. Разом з видатними українськими вченими академіками А. Ромадановим, О. Возіановим з метою удосконалення навчального процесу на базі очолюваних ними кафедр і НДІ створені учбові і науково-виробничі комплекси. На базі кафедр загальної гігієни та пропедевтики гігієни та комунальної гігієни – науково-дослідний гігієнічний центр, згодом набув статусу науково-дослідного інституту «гігієни та екології», який багато років вміло очолював учень академіка Є.Г. Гончарука – член-кореспондент НАМН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, лауреат премії АМН України з профілактичної медицини, д. мед. наук, професор В.Г. Бардов. Нині вчені Інституту плідно працюють під орудою ще одного учня Є.Г. Гончарука та В.Г. Бардова – лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, лауреата премії АМН України з профілактичної медицини, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Національної академії наук вищої освіти України, д. мед. н., професора, С.Т. Омельчука.

Кафедра, очолювана Євгеном Гнатовичем, оснащується новими приладами та медичним обладнанням, діють лабораторії хроматографічних, спектрофотометричних, фізико-хімічних методів дослідження, моделювання процесів міграції екзогенних хімічних речовин з ґрунту у інші середовища. У практичні заняття вводяться нові методи дослідження. Значної уваги надається викладанню студентам запобіжного санітарного нагляду. У 1985-1986 рр. кафедра, за рішенням ректорату КМІ, реорганізується в кафедру загальної та комунальної гігієни з штатом 12 викладачів і 27 наукових співробітників та допоміжного персоналу. Студентам III курсу медико-профілактичного факультету викладають пропедевтику гігієни, читають 7 нових тем лекцій і 7 нових практичних занять з методики вивчення здоров'я населення у зв'язку з забрудненням навколишнього середовища з використанням студентами

електронно-обчислювальної техніки. З цією ж метою Євгеном Гнатовичем разом з учнями видається навчальний посібник «Изучение влияния факторов окружающей среды на здоровье населения» (1989). В програму з комунальної гігієни введені нові практичні заняття з вивчення впливу водного фактору, житлово-побутових умов, забрудненого атмосферного повітря і ґрунту на здоров'я населення.

Згідно з рішенням ректорату КМІ в 1987-1988 н.р. кафедрі доручили викладання курсу радіаційної гігієни для студентів факультету. Змінилася й назва кафедри на «комунальної та радіаційної гігієни». Створено дозиметричну лабораторію. Колектив кафедри брав участь у виконанні наукової тематики, пов'язаної з проблемою ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. З 1996 р. на кафедрі почали викладати комунальну гігієну та екологію людини студентам IV і VI курсів чотирьох медичних факультетів, лікарям-інтернам, а з 2001-2002 н.р. кафедра розпочала роботу із студентами 6-го курсу, які навчаються за спеціальністю медико-профілактична справа. Викладачі активно створюють нові учбові плани, програми, кваліфікаційні характеристики, інші важливі нормативно-правові документи. Кафедра приймає активну участь у щорічних факультетських науково-методичних конференціях, залучає до наукової роботи студентів і молодих вчених.

Накопичений досвід підготовки лікарів гігієністів і епідеміологів дозволив Є.Г. Гончаруку створити перше у колишньому СРСР «Руководство к практическим занятиям по коммунальной гигиене», що витримало три перевидання (М., Медицина, 1977, 1982, 1990). За його редакцією в 1995 році видавництвом «Вища школа» для студентів вищих медичних навчальних закладів видано підручник «Загальна гігієна (пропедевтика гігієни)». У цьому підручнику академіком Є.Г. Гончаруком вперше в історії профілактичної медицини сформульовані закони гігієни, які визначають все різноманіття проявів взаємодії організму людини з навколишнім середовищем. На сучасному рівні обґрунтована загальнофілософська та предметна методологія гігієнічної науки, визначені специфічні методи її досліджень. З урахуванням найновіших досягнень фундаментальних та прикладних наукових дисциплін викладено вчення про навколишнє, зовнішнє та внутрішнє середовище. Визначено специфічний об'єкт вивчення сучасної гігієни, яким є практично здорова людина (індивідуальне здоров'я), колективи практично здорових людей (популяційне здоров'я), населення країни в цілому (громадське здоров'я). Наведено характеристики окремих факторів навколишнього середовища, розкрито механізм їхнього впливу, викладені принципи гігієнічної регламентації шкідливих чинників в різних об'єктах навколишнього середовища. Цей підручник є першим підручником з гігієни, виданим в нашій державі українською мовою. За видання підручника «Загальна гігієна (пропедевтика гігієни)» Є.Г. Гончарук разом з колективом авторів удостоєний звання Лауреата Державної премії України у галузі науки і техніки за 1997 рік. У 2000 р. підручник перевиданий російською мовою. У 2003 р. видавництвом «Здоров'я» за редакцією Є.Г. Гончарука видано українською мовою підручник «Комунальна гігієна» Підручник в 2007 р. відзначено премією АМН України в галузі профілактичної медицини, а за рік до цього, в 2006 р. підручник перекладений на російську мову.

Є.Г. Гончарук приймав безпосередню участь в розробці концепції реформи вищої, зокрема вищої медичної, освіти в Україні і практичному впровадженні основних її положень у життя. Це знайшло своє відображення у створенні затверджених МОЗ і МОН України навчальних планів і програм, освітньо-професійних стандартів, за якими здійснюється підготовка лікарів основних фахів.

У 1992 р. вчений обирається членом НАН України із спеціальності «гігієна» і стає академіком-засновником АПН України. У 1993 р. Є.Г. Гончарук обирається дійсним членом АМН України з спеціальності «загальна та комунальна гігієна». У 1995 р. загальними зборами Міжнародної академії наук вищої школи Є.Г. Гончарук обирається членом цієї академії. У цьому ж році його обрано дійсним членом Академії природничих наук загальноросійського об'єднання вчених. Ще через два роки (в 1997 р.) Генеральною Асамблеєю Польської Академії Медицини Є.Г. Гончарук обраний почесним академіком Польської академії меди-

чини, а в 1999 р. Генеральною Асамблеєю Всесвітньої Академії медицини Альберта Швейцера він обраний повноправним членом цієї Академії.

До безумовних пріоритетів у науці академіку Є.Г. Гончаруку належить відкриття явищ, які шляхом вирішення двох наукових проблем забезпечують: а) запобігання виникнення епідемій кишкових інфекцій вірусного та бактеріального походження і інвазій та б) профілактику гострих і хронічних отруень серед населення, зумовлених екзогенними хімічними речовинами. Вирішуючи зазначені наукові проблеми, академік Є.Г. Гончарук зробив значний внесок в охорону здоров'я населення та гігієну навколишнього середовища. Ним вперше у вітчизняній і світовій науці було доведено, що на спорудах підземної фільтрації процеси самоочищення ґрунту відбуваються не лише в його поверхневих шарах (не глибше 0,25 м від поверхні Землі), як це було видно з учення В.Р. Вільямса і С.М. Строганова, але й у глибоких шарах (до 3 м від поверхні ґрунту).

По суті ним зроблено відкриття, що принципово доповнило теорію процесів самоочищення в ґрунті, довело всьому світові, що велика група очисних споруд з підземною фільтрацією побутових стічних вод, яка несправедливо академіком З.Г. Френкелем, професором Д.Б. Пігутою, М.М. Афанас'євим була названа «гнійниками ґрунту», можуть ефективно застосовуватися для каналізування сіл і окремо розміщених об'єктів (інфекційних лікарень, шкіл-інтернатів, підприємств громадського харчування, будинків відпочинку тощо) не лише в південних, але й північних районах країни, де промерзання ґрунту досягає 2-3 м від поверхні землі. Вивчення дальності розповсюдження хімічних і біологічних забруднень по вертикалі та горизонталі в ґрунті дозволило вченому науково обґрунтувати мінімальний фільтруючий шар (1 м), який забезпечує ефективну очистку стічних вод і попереджує забруднення ґрунтових вод. Науково обґрунтована мінімальна глибина заглиблення підземної зрошувальної мережі (0,5-0,6 м), яка забезпечує ефективну очистку стічних вод і охорону поверхні ґрунту над спорудами підземної фільтрації від хімічного і біологічного забруднення.

Встановлено час виживання (до 200 діб) ентеропатогенних і санітарно-показових мікроорганізмів та тривалість мінералізації органічних речовин (400 діб) у потоці ґрунтових вод, що дало можливість науково обґрунтувати санітарно-захисні зони між джерелом забруднення та водозабірними спорудами господарсько-питного водопостачання.

Визначені оптимальний час (3 доби) перебування стічних вод у септику, оптимальні органічні та гідравлічні навантаження на споруди підземної фільтрації, що гарантують високу ефективність очистки стічних вод від хімічних і біологічних забруднень; період повного самоочищення ґрунту над спорудами підземної фільтрації після припинення їх функціонування (не менше 1 року), що враховується при відведенні земельних ділянок під будівництво та інші.

Під орудою вченого, майже 50 років на кафедрі проводяться комплексні дослідження із санітарної охорони поверхневих і підземних джерел господарсько-питного водопостачання від хімічних та мікробіологічних забруднень. Науково обґрунтовані умови високоефективного використання нових типів очисних каналізаційних споруд, спрямованих на повну біологічну очистку, які повторюють процеси самоочищення у водоймах і забезпечують високий ефект біохімічної очистки стічних вод у режимі «повного окислення», високий ступінь звільнення стічних вод від ентеровірусів, патогенних ешерихій, шигел, сальмонел, яєць геогельмінтів. Винайдені нові ефективні споруди з очистки й доочистки стічних вод і знешкодження їх мулу, зокрема від інфекційних лікарень, складів отрутохімкатів. Запропоновані санітарно-мікробіологічні критерії гігієнічної оцінки допустимого забруднення ентеровірусами, лактозопозитивними кишковими паличками біологічно очищених стічних вод населених пунктів, які подаються на землеробські поля зрошення для доочищення у ґрунті. Науково обґрунтована гігієнічна ефективність олігодинамічної дії міді, інтенсифікованої низькоградієнтним електричним полем, для знезараження води. Науково встановлені гігієнічні нормативи, при дотриманні яких досягається найефективніше знешкодження стічних вод від збудників кишкових інфекцій і

інвазій на простих в улаштуванні та надійних в експлуатації очисних спорудах малої каналізації, що дозволило знизити рівень діарейних захворювань серед сільського населення в 12-13 разів.

Є.Г. Гончарук належить до когорти видатних вчених гігієністів, які займалися гігієнічним нормуванням забруднювачів біосфери. Вирішуючи цю наукову проблему він вперше в світовій гігієнічній науці створив теорію, методологію та принципову схему гігієнічного нормування екзогенних хімічних речовин (ЕХР) у ґрунті. Теоретичні основи й принципову схему гігієнічного нормування забруднень в атмосферному повітрі розробив представник Московської школи гігієністів В.О.Рязанов. Ще один представник цієї ж школи – С.Н. Черкінський є засновником гігієнічного нормування хімічних речовин у воді. Основні концептуальні положення теорії і методики нормування ЕХР у ґрунті Є.Г. Гончарук вперше проголосив у 1972 р. на XVI Загальносоюзному з'їзді гігієністів і санітарних лікарів. Надалі ці положення знайшли відображення в розроблених ним і його учнями «Методических рекомендаций по установлению ПДК химических веществ в почве» (1976), «Методических рекомендаций по гигиеническому обоснованию ПДК химических веществ в почве» (1982), монографіях «Санитарная охрана почвы от загрязнения химическими веществами» (1977), «Гигиеническое нормирование химических веществ в почве» (1986), у численних статтях, опублікованих у вітчизняній і зарубіжній літературі.

Принципова схема нормування ЕХР в ґрунті передбачає всебічне вивчення в лабораторному експерименті закономірностей процесів міграції і детоксикації ЕХР в ґрунті, встановлення їх ГДК за шістьма показниками шкідливості (органолептичним, міграційно-водним, міграційно-повітряним, фітоаккумуляційним або транслокаційним, загально-санітарним і токсикологічним), а також вивчення в натурному експерименті впливу забруднення ґрунту на здоров'я населення. Для стандартизації умов проведення експериментальних досліджень вченим розроблені оригінальні лабораторні моделі: фітокліматичні камери для вивчення процесів міграції ЕХР з ґрунту в рослини, а також стабільності ЕХР в різних ґрунтово-кліматичних умовах. Створені повітряно-міграційні камери і фільтраційні колони для встановлення закономірностей надходження хімічних речовин з ґрунту в атмосферне повітря і підземні води та пристрої, які моделюють поверхневий стік у відкриті водойми. Запропоновано єдиний модельний еталон ґрунту (МЕГ) зі стабільним гранулометричним і фізико-хімічним складом, максимальною фільтруючою, мінімальною сорбційною і поглинальною здатністю. Запропоновані фітотестрослини, які максимально накопичують ЕХР, чим забезпечують в природних клімато-ландшафтних умовах коефіцієнт запасу ГДК в 10-20 разів для природних ґрунтів.

Внаслідок глибоких фундаментальних досліджень вченим встановлені процеси сорбції пестицидів та інших хімічних речовин на крапельках водного туману, доведений механізм виникнення гострих, у тому числі смертельних отруєнь працюючого населення на сільсько-господарських полях, оброблених пестицидами, і створені методичні рекомендації з прогнозування критичної зони метеорологічних параметрів для організації відповідних профілактичних заходів. Саме ці дослідження дозволили академіку Є.Г. Гончаруку та іншим вченим розробити і офіційно встановити ГДК в ґрунті низки пестицидів, таких важких металів, як свинець, ртуть, кобальт, цинк, нікель, мідь, ванадій і їх солей. За розробку проблеми: «Важкі метали як небезпечні для людини забруднювачі довкілля України: медико-екологічні дослідження, обґрунтування і досвід впровадження профілактичних заходів» Є.Г. Гончарук вдруге, разом з іншими вченими-гігієністами України, удостоєний звання Лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки за 2002 рік. Дослідженнями вченого встановлено, що у патогенезі порушень, виявлених при поєднаній дії солей важких металів (свинцю, кадмію тощо) та радіонуклідів, суттєве значення мають активація перекисного окислення ліпідів, виснаження антиоксидантних систем організму, розвиток тканинної і циркуляторної гіпоксії, які підпорядковуються хроноконцентраційній залежності. Спрямовуючи свою дію на одні й ті ж біологічні системи (перекисне окислення ліпідів та антиоксидантні системи), солі свин-

цю і кадмію та іонізуюче випромінювання, пестициди, нітрати, взаємно посилюють дію одне одного.

Показники стану антиоксидантної системи (активність пероксидази і каталази в крові, церулоплазмину в сироватці крові та перекисного окислення ліпідів (рівень малонового діальдегіду у біосубстратах і спонтанна хемілюмінесценція сироватки крові) є найбільш чутливими, інформативними, залежними від рівнів і тривалості дії, що дозволяє використовувати їх як критерії раннього виявлення і адекватної оцінки несприятливого впливу зазначених чинників. Для експериментального вивчення токсичності пестицидів, важких металів і їх солей в умовах ізольованої і комбінованої дії академіком Є.Г. Гончаруком запропонована оригінальна модельна система «мати-плід-новонароджений».

Працюючи у вищій медичній школі майже 50 років, вчений підготував і опублікував понад 500 наукових праць, у тому числі 50 монографій і підручників, 15 винаходів, понад 200 гігієнічних нормативів і методичних документів. Створив наукову школу з 32 докторів і 36 кандидатів наук, які працюють не лише в Україні, але й країнах СНД. Один із учнів Є.Г. Гончарука – д. мед. наук, професор Гаркавий Сергій Іванович (автор цієї статті) у квітні 2004 року був спочатку призначений, а потім обраний на посаду завідувача кафедри (з 2017 р. гігієни та екології №3 у складі факультету підготовки лікарів для збройних сил України) НМУ імені О.О. Богомольця.

Академік Є.Г. Гончарук основну роботу поєднував з активною громадською діяльністю. Був членом патріотичного руху «Пульс України», Національного Комітету радіаційного захисту населення України; Комітету по Державних преміях України в галузі науки і техніки; редакційних рад журналу АМН України, «Лікарська справа», «Довкілля та здоров'я», «Вісник гігієни та епідеміології», «Український науково-медичний молодіжний журнал», російських видань БМЭ, журналу «Гигиена и санитария». Неодноразово обирався депутатом Київської міської Ради народних депутатів. Наукові досягнення академіка вченого були високо оцінені Державою. За багаторічну сумлінну працю, успішну підготовку медичних, науково-педагогічних кадрів, вагомі наукові досягнення він був відзначений такими державними нагородами: орден «Знак Пошани» (1976); «Трудового Червоного Прапора» (1986); Орден Святого Володимира Академії наук вищої школи України (1995); Почесна відзнака президента України (1996); Міжнародна золота зірка «Merit for Medicine» (1998); Велика Золота медаль Альберта Швейцера (1999); Орден князя Ярослава Мудрого V ступеня (2000); Золота зірка Альберта Швейцера (2001); орден «За заслуги» II ступеня (2001 р.) пам'ятна медаль «10 років незалежності України» (2002), Почесна Грамота Верховної Ради України «За особливі заслуги перед Українським народом» (2002).

Помер Є.Г. Гончарук на 75-му році життя 19 квітня 2004 р. Похований на Байковому цвинтарі у м. Києві. Щорічно кафедра, учні Євгена Гнатовича, рідні, друзі, соратники вченого, збираються на кладовищі, аби ушанувати світлу пам'ять свого Вчителя. По смерті академіка було організовано кабінет-музей на кафедрі комунальної гігієни та екології людини, яку він очолював 36 років (з 1968 по 2004 рр.); встановлено меморіальні дошки на головному фасаді санітарно-гігієнічного корпусу НМУ імені О.О. Богомольця і на будинку, де жив і працював видатний вчений. Започатковано та щорічно проводяться наукові Читання імені Є.Г. Гончарука з актуальних проблем профілактичної медицини. Наразі проведено 12 наукових Читань, організована та проведена в 2010 р. ювілейна науково-практична конференція з актуальних проблем профілактичної медицини, що присвячена 80-річчю від дня народження вченого-гігієніста. Видано 4 книги, присвячені життю та діяльності вченого: «Академик Евгений Игнатьевич Гончарук. Повесть о жизни» (2005); «Академік Євген Гнатович Гончарук. Людина, Вчений, Педагог» (2010); «Наукові читання, присвячені пам'яті академіка Гончарука Євгена Гнатовича» (2014); Академік Євген Гнатович Гончарук. Наукові пріоритети у профілактичній медицині (2015). У квітні 2020 року планується проведення чергових наукових Читань імені Є.Г. Гончарука та науково-практична конференція з міжнародною участю з актуальних еколого-гігієнічних проблем сфери життєдіяльності людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виленский Ю., Гаркавий С., Прокопович А. Академик Евгений Игнатьевич Гончарук. Повесть о жизни / под редакцией члена-корреспондента АМН Украины В. Бардова. – Нова книга, – Винница, 2005. – 167 с.
2. Москаленко В.Ф., Яворовський О.П., Гаркавий С.І., Бардов В.Г. Життя та діяльність Євгена Гнатовича Гончарука (до 80-річчя з дня народження) // Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. – Київ, 2010. – №10 (спецвипуск). – С. 31-40.
3. Сердюк А.М., Савіна Р.В., Гаркавий С.І. Творче надбання академіка Євгена Гнатовича Гончарука. Наукометричний аналіз // Актуальні питання захисту довкілля та здоров'я населення України: Наукове видання ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМН України». – Вип. 3 (результат и наукових розробок 2016 р.). – Київ, 2017. – С. 6-36.

REFERENCES

1. Vilenskiy Yu., Garkavyi S. and Prokopovich A. Akademik Evgeniy Ignatyevich Goncharuk. Povest o zhizni. Bardov V. (ed). [Academician Yevgenii Ignatievich Goncharuk. The Story of Life]. Vinnitsa : Nova kniga ; 2005 : 167 p. (in Russian).
2. Moskalenko V.F., Yavorovskiy O.P., Harkavyy S.I. and Bardov V.H. Zhyttia ta diialnist Yevhena Hnatovycha Honcharuka (do 80-richchia z dnia narodzhennia). [Yevhen Honcharuk's Life and Activities (In Commemoration of 80th Anniversary)]. In : *Naukovyi visnyk Natsionalnoho med. universytetu im. O.O. Bohomoltsia*. 2010 ; 10 (Special Issue) : 31-40 (in Ukrainian).
3. Serdiuk A.M., Savina R.V. and Harkavyy S.I. Tvorche nadbannia akademika Yevhena Hnatovycha Honcharuka. Naukometrychnyi analiz [The Creative Heritage of Academician Yevhen Honcharuk. Scientometric Analysis]. In : *Aktualni pytannia zakhystu dovkillia ta zdorovia naseleennia Ukrainy (rezultaty naukovykh rozrobok 2016 r.) [Topical Issues of the Protection of Environment and Health of the Population of Ukraine (Results of Scientific Developments in 2016)]*. Iss. 3. Kyiv ; 2017 : 6-36 (in Ukrainian).